

УДК 341.1/.8 : 347.92

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.43>

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ У СИСТЕМІ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Задирака Н.Ю.,

*докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри адміністративного права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-5866-7612*

Яцуба В.В.,

*аспірант кафедри адміністративного права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0009-0006-2012-0191*

Задирака Н.Ю., Яцуба В.В. До питання визначення місця принципу добросовісності у системі сучасного міжнародного публічного права.

У статті здійснено аналіз принципу добросовісності як одного з ключових системоутворюючих елементів сучасного міжнародного публічного права. Вказано, що цей принцип, який історично виник як етичний імператив, нині перетворився на універсальне юридичне правило, яке визначає стандарти поведінки держав у сфері міжнародних відносин. Констатовано, що добросовісність відіграє важливу роль у формуванні, виконанні та тлумаченні міжнародних зобов'язань, забезпечуючи передбачуваність та стабільність міжнародного правопорядку.

У статті аналізується правове закріплення добросовісності в основоположних міжнародних актах, зокрема у Статуті ООН та Віденській конвенції про право міжнародних договорів, а також її концептуальне осмислення у рішеннях Міжнародного Суду ООН. Вказано, що наразі дедалі активніше використовується принцип добросовісності не як декларативна норма, а як реальний інструмент для оцінки намірів і дій держав, визначення меж використання ними суверенітету, а також відновлення порушеного балансу інтересів.

Констатовано, що принцип добросовісності є основоположним чинником забезпечення стабільності міжнародних відносин. Його дотримання формує взаємну довіру, впевненість сторін у безпеці та передбачуваності дій партнерів тощо. Підкреслено вагомість принципу добросовісності у міжнародному праві, окремі вчені слушно зазначають, що цей принцип виконує роль базового регулятивного механізму, який пронизує всі рівні нормотворчої та правозастосовної діяльності держав. Він визначає стандарти поведінки як у процесі укладення та виконання міжнародних договорів, так і при прийнятті односторонніх актів, рішень міжнародних організацій тощо.

Зроблено висновок, що принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань має універсальний характер, оскільки охоплює всі сфери взаємодії між державами від політичної до економічної, від договірної до звичаєвої. Він діє на кожному етапі міжнародних відносин без винятку, від початку переговорів до остаточного виконання чи припинення зобов'язань. Крім того принцип добросовісності у міжнародному публічному праві виступає не лише моральною, а й юридично обов'язковою категорією, що забезпечує узгодженість, передбачуваність і справедливість у міжнародних відносинах.

Ключові слова: принципи права, добросовісність, принципи адміністративного процесу, адміністративне судочинство, міжнародне публічне право.

Zadyraka N.Y., Yatsuba V.V. On the question of determining the place of the principle of good faith in the system of modern public international law.

The article provides an analysis of the principle of good faith as one of the key system-forming elements of modern public international law. It is emphasized that this principle, which historically emerged as an ethical imperative, has evolved into a universal legal norm that defines standards of state behavior in the sphere of international relations. It is noted that good faith plays an essential role in the formation, implementation, and interpretation of international obligations, ensuring predictability and stability within the international legal order.

The article examines the legal enshrinement of good faith in fundamental international instruments, including the UN Charter and the Vienna Convention on the Law of Treaties, as well as its conceptual interpretation in the jurisprudence of the International Court of Justice. It is underscored that today the principle of good faith is increasingly applied not as a merely declarative provision, but as a practical tool for assessing the intentions and actions of states, determining the limits of their exercise of sovereignty, and restoring a disrupted balance of interests.

It is concluded that the principle of good-faith performance of international obligations has a universal character, as it encompasses all spheres of interaction between states from political to economic, from treaty-based to customary. It operates at every stage of international relations without exception, from the initiation of negotiations to the final performance or termination of obligations. Moreover, the principle of good faith in public international law functions not only as a moral category but also as a legally binding one, ensuring coherence, predictability, and fairness in international relations.

Key words: legal principles, integrity, principles of administrative procedure, administrative justice, public international law.

Постановка проблеми. Принцип добросовісності традиційно визнається фундаментальною засадою правового регулювання, що пронизує як приватне, так і публічне право. Його зміст охоплює повагу до закону, утримання від обману, а також переконання суб'єкта в законності власних дій [1].

Пізнання сутності нормативного змісту та юридичної природи принципу добросовісності на загальнотеоретичному рівні неможливе без визначення його місця у системі сучасного міжнародного права, а також у правових системах зарубіжних держав, де цей принцип отримав найбільший розвиток і практичне застосування.

Стан опрацювання проблематики. Певні аспекти теми дослідження розглянуто в наукових працях таких вчених-правознавців, як: Е. Аннерс, Т. Арнц, С. Дж. Бартон, К. П. Бергер, Н. ван Ейк, Т. Дж. Вергес, С. Віттакер, С. Д. Волт, К. П. Жилетт, Б. Зеллер, Р. А. Каламкарян, Е. Каннекенс, Т. Кейлі, С. Ларссон, Р. Ріос-Херран, Р. С. Саммерс, Д. Сім, Т. Скутару, М. Е. Сторме, Х. Тревіс, Г. Тюбнер, Ф. Феррарі, Дж. Фітцморіс, С. Хейнс, М. Хесселінк, М. В. Цвік, Р. Циммерманн, П. Шлехтрім, М. Шоу та ін. Проте, у публікаціях останнього часу проблема принципу добросовісності в системі принципів адміністративного судочинства досліджувалася фрагментарно, що дає підстави для продовження аналізу вказаної проблематики.

Метою статті є визначення місця принципу добросовісності у системі сучасного міжнародного публічного права.

Виклад основного матеріалу. У сучасній доктрині міжнародного публічного права сформувався два основних підходи до розуміння ролі та статусу принципу добросовісності. Перший підхід передбачає його тлумачення як одного з «загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями», відповідно до положень статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН. Цей підхід розглядає добросовісність як фундаментальну засаду, що лежить в основі правового регулювання міжнародних відносин та є обов'язковою для всіх суб'єктів міжнародного права [2; 3, с. 9].

Проте у юридичній науці досі відсутня єдність щодо питання, які саме принципи належать до категорії «загальних принципів права», зазначених у Статуті Міжнародного Суду. Дослідники по-різному підходять до визначення їхнього змісту, обсягу та правової природи. Одна група вчених ототожнює загальні принципи права з принципами загального характеру, які притаманні національним правовим системам і традиційно застосовуються в межах внутрішнього правопорядку. Інша група науковців вважає, що під загальними принципами права необхідно розуміти насамперед основоположні принципи міжнародного публічного права, які забезпечують стабільність та узгодженість міжнародних правовідносин [4].

Третя, більш узагальнена позиція пропонує розглядати ці принципи як базові засади, що лежать в основі будь-яких правових відносин, незалежно від їхнього рівня, галузі чи суб'єктного складу. У цьому сенсі загальні принципи права розглядаються як своєрідні «логічні передумови існування правопорядку», які забезпечують можливість функціонування суспільства відповідно до правових норм. Вони не обмежуються виключно сферою приватного чи публічного права, а виступають універсальною ціннісною основою всього правового простору [4].

Таким чином, принцип добросовісності у міжнародному праві має подвійне значення, з одного боку, він є елементом загальної системи міжнародних принципів, що забезпечують довіру, стабільність і справедливість у міждержавних відносинах; з іншого, він виступає універсальною правовою категорією, притаманною будь-якому правопорядку, оскільки уособлює вимогу діяти чесно, послідовно та у відповідності до очікувань правової системи [5].

Саме через таку багатшаровість принцип добросовісності набуває особливого значення у процесі правозастосування як у національних, так і в міжнародних правових контекстах, адже виступає етичним і юридичним орієнтиром, що визначає межі правомірної поведінки суб'єктів права [6].

На нашу думку, найбільш переконливою є позиція, відповідно до якої загальні принципи права становлять універсальні правові категорії, зокрема це спільні логічні засади, техніко-юридичні правила та концептуальні орієнтири, що застосовуються під час тлумачення й реалізації норм як міжнародного, так і національного права. Вони виконують інтеграційну функцію, забезпечуючи взаємозв'язок різних правових систем і формуючи підґрунтя для узгодженості правового регулювання.

До таких принципів належать, зокрема, загальні (фундаментальні), як-от принцип справедливості, а також прикладні (технічні), що визначають механізми взаємодії правових норм. Серед останніх традиційно виділяють такі, як *lex posterior derogat priori* «пізніший закон (договір) скасовує попередній»; *res inter alios acta* «рішення, ухвалене щодо конкретних сторін спору, не поширюється на інших осіб, які не є його учасниками»; *lex specialis derogat generali* «спеціальний закон (договір) має перевагу над загальним»; *lex retro non agit* «закон (договір) не має зворотної сили» [7; 8].

Загальні принципи права виникають як закономірний результат функціонування правових систем і покликані забезпечувати їх внутрішню узгодженість, а їх основне призначення – усунення суперечностей у системі правових норм і заповнення прогалин у правовому регулюванні. Попри те, що ці принципи мають правовий зміст, вони не є нормами у прямому сенсі цього слова, а їх застосування в міжнародному праві можливе лише за наявності згоди держав або міжнародних організацій, хоча на практиці такі випадки залишаються поодинокими.

Інший підхід до визначення місця принципу добросовісності у системі міжнародного публічного права полягає у його розгляді як одного з десяти основоположних принципів міжнародного права, що знайшло своє втілення в еволюції давнього принципу *pacta sunt servanda* «договори мають виконуватися». У цьому розумінні добросовісність розглядається як невід'ємна складова належного виконання міжнародних зобов'язань, що поширюється не лише на договірну сферу, а й на інші форми міждержавних відносин.

Варто наголосити, що значення основоположних принципів міжнародного права неможливо переоцінити. Як слушно зазначено у спеціальній літературі, вони становлять «фундаментальну частину міжнародного права та тісно пов'язані з його базовими засадами». Наукова спільнота практично одностайно визнає, що до кола таких принципів належать суверенна рівність держав; добросовісне виконання міжнародно-правових зобов'язань; мирне вирішення міжнародних спорів; заборона застосування сили або погрози силою; невтручання у внутрішні справи держав; рівноправність і самовизначення народів; обов'язок держав співпрацювати відповідно до Статуту ООН; непорушність державних кордонів; забезпечення територіальної цілісності держав; повага до прав людини [9].

Таким чином, принцип добросовісності не лише має власну автономну правову природу, а й органічно вписується у систему основних принципів міжнародного права, виступаючи водночас моральним і юридичним імперативом, який визначає поведінку суб'єктів міжнародних відносин у контексті забезпечення законності, стабільності та взаємної довіри.

Міжнародно-правові зобов'язання держав можуть виникати з різних джерел, серед яких міжнародні договори, міжнародні звичаї, акти міжнародних організацій та інтеграційних утворень (зокрема, Європейського Союзу), а також рішення міжнародних судових і арбітражних інституцій чи односторонні акти держав. Залежно від свого змісту та джерела, такі зобов'язання можуть мати білатеральний характер, тобто стосуватися лише конкретних сторін правовідносин (напри-

клад, зобов'язання за міждержавним договором про співробітництво), або ж носити універсальний характер (*erga omnes*) і бути обов'язковими для всього міжнародного співтовариства [10].

До останньої категорії належать зобов'язання, дотримання яких становить спільний інтерес усіх держав, оскільки вони спрямовані на захист основоположних цінностей міжнародного права, як-то заборону агресії, геноциду, рабства, расової дискримінації, масових порушень прав людини, екологічних злочинів, а також випробування чи застосування ядерної зброї. Порушення таких зобов'язань становить загрозу міжнародному миру, безпеці та сталому розвитку людства [9].

Підкреслюючи вагомість принципу добросовісності у міжнародному праві, окремі вчені слушно зазначають, що цей принцип виконує роль базового регулятивного механізму, який пронизує всі рівні нормотворчої та правозастосовної діяльності держав. Він визначає стандарти поведінки як у процесі укладення та виконання міжнародних договорів, так і при прийнятті односторонніх актів, рішень міжнародних організацій чи вироків судових органів. Основна функція принципу добросовісності полягає у встановленні єдиних юридичних критеріїв належного виконання зобов'язань, що забезпечують дотримання не лише букви, а й духу міжнародного права. Таким чином, добросовісність виступає своєрідним етичним і правовим фільтром, який підтримує баланс між формальним правом і справедливістю у міжнародних відносинах [10].

Важливе підтвердження цього положення міститься у рішенні Міжнародного Суду ООН у справі про ядерні випробування (1974 р.), де було наголошено: «Одним із основоположних принципів, що регулює виникнення та виконання зобов'язань, незалежно від підстави їх походження, є принцип добросовісності. Саме довіра і впевненість у відносинах становлять сутність міжнародного співробітництва, особливо в ті часи, коли така взаємодія набуває вирішального значення» [11].

Цей висновок став орієнтиром для подальшого розвитку міжнародного договірної права, зокрема в частині тлумачення статей Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, де добросовісність визначається як обов'язковий стандарт виконання міжнародних зобов'язань (*pacta sunt servanda*) [12].

Принцип добросовісності закріплений також у Статуті Організації Об'єднаних Націй. У його Преамбулі зазначено, що однією з головних цілей ООН є створення таких умов, за яких «повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права, буде забезпечена». Крім того, у пункті 2 статті 2 Статуту підкреслюється, що всі держави-члени «зобов'язані добросовісно виконувати прийняті на себе за цим Статутом зобов'язання, щоб забезпечити їм у сукупності права і переваги, що походять із членства в Організації» [13].

Ця норма має універсальний характер, зокрема, права держав у міжнародному правопорядку невіддільні від обов'язку добросовісно дотримуватися взятих на себе зобов'язань. Лише через сумлінне виконання міжнародних норм можливе існування стабільного, передбачуваного та справедливого міжнародного правового порядку.

У Декларації принципів міжнародного права 1970 року, що конкретизує положення Статуту Організації Об'єднаних Націй, чітко визначено: «кожна держава зобов'язана сумлінно виконувати прийняті на себе міжнародно-правові зобов'язання». Йдеться як про обов'язки, що випливають зі Статуту ООН, так і про ті, які ґрунтуються на загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права, а також на міжнародних угодах, чинних у межах міжнародно-правової системи [13].

Водночас, тлумачення цього положення потребує врахування змісту статті 103 Статуту ООН, яка фактично встановлює пріоритетність зобов'язань, що випливають зі Статуту, над будь-якими іншими міжнародними договорами. Тобто, у разі колізії між обов'язками держави-члена за Статутом ООН та її зобов'язаннями за іншим міжнародним договором, переважну юридичну силу мають саме положення Статуту [14, с. 82–83]. Таким чином, у міжнародному правопорядку формується своєрідна ієрархія міжнародних зобов'язань, де Статут ООН виступає основоположним джерелом.

Подібна логіка простежується і в Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі (далі – НБСЕ) 1975 року, де підкреслено, що держави-учасниці мають неухильно й добросовісно виконувати свої зобов'язання за міжнародним правом. При цьому наголошується, що такі обов'язки можуть походити як із загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, так і з договорів чи інших угод, укладених у відповідності до нього. Крім того, у документі зазначено, що при реалізації свого суверенного права на прийняття законів і адміністративних актів держави повинні узгоджувати їх зі своїми міжнародно-правовими обов'язками та належним чином

враховувати положення Заключного акту НБСЄ [15, с. 11]. Це положення розкриває практичний зміст принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань, який полягає у приведенні внутрішньодержавної діяльності у відповідність до норм міжнародного права.

Ідея добросовісного дотримання договорів отримала чітке закріплення і в Преамбулі Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, де підкреслюється загальне визнання принципів вільної згоди, добросовісності та правила *pacta sunt servanda*. Зокрема, стаття 18 Конвенції встановлює, що держава зобов'язана утримуватися від дій, які могли б позбавити договір його об'єкта чи мети до набрання ним чинності, тоді як стаття 26 закріплює фундаментальне правило: «кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і має виконуватися ними добросовісно» [16, с. 331].

Аналогічне тлумачення принципу добросовісності міститься у Віденській конвенції 1986 року про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями, яка розширює дію цього принципу на міжінституційні правовідносини та підтверджує його універсальний характер [17, с. 15]. Таким чином, добросовісність у міжнародному праві постає не лише моральною вимогою, а й обов'язковою юридичною нормою, що забезпечує передбачуваність, стабільність і справедливість у міжнародних відносинах.

Сфера дії принципу добросовісності у міжнародному праві не обмежується лише етапами укладення чи виконання міжнародних договорів. Вона також поширюється на процес тлумачення міжнародних угод, що прямо закріплено у статті 31 Віденських конвенцій про право міжнародних договорів 1969 та 1986 років. Згідно з положеннями частини першої цієї статті, кожен договір має тлумачитися добросовісно, відповідно до звичайного значення його термінів, беручи до уваги контекст, об'єкт і мету договору [18, с. 18].

Таке положення виключає поверхневий або суто буквальный підхід до інтерпретації тексту міжнародного договору, оскільки він може призвести до спотворення справжнього змісту домовленостей та створення необґрунтованих переваг для однієї зі сторін [19, с. 599]. Тлумачення має здійснюватися з урахуванням спільної волі сторін, а не виходячи з односторонніх очікувань будь-якого учасника договору. Крім того, договір не може тлумачитися у спосіб, що веде до абсурдних або несправедливих результатів, а також до ігнорування окремих положень як таких, що нібито не мають значення [20, с. 9–10].

У сучасній міжнародно-правовій доктрині панує загальновизнана позиція, згідно з якою принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань має імперативний характер і належить до фундаментальних засад міжнародного правопорядку. Як слушно підкреслюється окремими дослідниками, норми договорів, у яких визнається обов'язковість принципу *pacta sunt servanda*, лише підтверджують усталену практику, тоді як заперечення цього принципу є правовим нон-сенсом. Відмова від дії принципу добросовісності є несумісною із самою природою договірних відносин, адже укладення договорів неминуче передбачає обов'язковість їх виконання, що визнається всією міжнародною спільнотою [9, с. 73–74].

Це положення знайшло безпосереднє відображення у статті 53 Віденських конвенцій 1969 та 1986 років, яка встановлює, що норми, що суперечать імперативним принципам міжнародного права (*jus cogens*), є недійсними. Такі норми визнаються міжнародним співтовариством як обов'язкові та незмінні, і жодне відхилення від них не допускається, окрім випадків, коли з'являються нові норми загального міжнародного права, що мають аналогічний імперативний статус [21, с. 331; 17].

Науковці неодноразово підкреслювали, що принцип добросовісності пронизує всі етапи міжнародного договірного процесу, зокрема від підготовки й укладення угод до їхнього тлумачення, виконання, визнання недійсності чи припинення дії. Як зазначається у спеціальній літературі, добросовісність передбачає точне та щире дотримання зобов'язань не лише за формою, а й за суттю, що виключає формальне чи штучне виконання договору, суперечне його духу. Вона вимагає чесності, розумності, відсутності обману, примусу, підкупу чи інших форм зловживання, які можуть спотворити реальний зміст міжнародного зобов'язання [22].

У межах цього принципу держава не має права зловживати своїми суверенними повноваженнями або використовувати їх на шкоду іншій стороні договору. Вона зобов'язана утримуватися від спроб приховати власні протиправні дії, а у випадку виникнення спору, сприяти міжнародному суду або арбітражу у справедливому й ефективному його вирішенні згідно з нормами чинного міжнародного права [23].

Комплексний аналіз міжнародно-правових документів, у яких закріплено застосування принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань, дає підстави виокремити низку ключових аспектів його практичної реалізації. До обов'язків, що випливають із цього принципу, належить, зокрема, належне врахування прав та інтересів іншої сторони на всіх етапах взаємодії; сприяння у реалізації цих прав; послідовність поведінки держави та своєчасне інформування контрагента про зміну своєї позиції чи фактори, що зумовили таку зміну; утримання від встановлення взаємовідносин на умовах, які ставлять іншу сторону у невигідне або залежне становище; розкриття інформації, що може мати істотне значення для контрагента; повідомлення про будь-які зміни обставин, здатних вплинути на стабільність правовідносин [24].

Принцип добросовісності є основоположним чинником забезпечення стабільності міжнародних відносин. Його дотримання формує взаємну довіру, впевненість сторін у безпеці та передбачуваності дій партнерів, а також сприяє розвитку співпраці між державами. Добросовісне виконання міжнародних зобов'язань фактично становить нормативну основу будь-яких міждержавних відносин, адже саме воно забезпечує баланс прав та обов'язків сторін. Не випадково більшість міжнародних договорів прямо не закріплюють цей принцип, він є настільки фундаментальним, що визнається імпліцитною умовою усіх правовідносин, окрім випадків, коли мова йде про спеціальні договори про дружбу, співробітництво чи партнерство [5, с. 142].

Висновки. Важливо підкреслити, що принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань має універсальний характер, оскільки охоплює всі сфери взаємодії між державами від політичної до економічної, від договірної до звичаєвої. Він діє на кожному етапі міжнародних відносин без винятку, від початку переговорів до остаточного виконання чи припинення зобов'язань.

Крім того принцип добросовісності у міжнародному публічному праві виступає не лише моральною, а й юридично обов'язковою категорією, що забезпечує узгодженість, передбачуваність і справедливість у міжнародних відносинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Erjon Marku The Principle of Good Faith in the Civil Law and Common Law Systems: The Albanian Legal System *Comparative Analysis Interdisciplinary Journal of Research and Development* Vol 10 № 1. May 2023 p. 255-259. Doi: 10.56345/ijrdv10n1s138.
2. Бакалінська О.О. Концептуальні підходи до визначення змісту поняття добросовісність в західній правовій доктрині. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 150–154. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LIN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Chkup_2012_2_36.
3. Redgwell C. General Principles of International Law. *General Principles of Law: European and Comparative Perspectives* / eds. S. Vogenauer, S. Weatherill. Bloomsbury Publishing, 2017. P. 5–20. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1410>.
4. Мережко О.О. Загальні принципи права як джерело міжнародного права та транснаціонального торгового права. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 1999. Вип. 2. С. 190–192. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvdau_1999_2_32.
5. Київець О.В. Загальні принципи права як джерело міжнародного права: природно-правовий та позитивістські підходи. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: «Право»*. 2013. Вип. 5. С. 141–148. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vmdu_pr_2013_5_27.
6. Задорожній О.В. Порухення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права: монографія. Київ: К.І.С., 2015. 712 с.
7. Longobardo M. Genocide, obligations erga omnes, and the responsibility to protect: remarks on a complex convergence. *International Journal of Human Rights*. 2015. Vol. 19, Iss. 8. P. 1199–1212. URL: https://westminsterresearch.westminster.ac.uk/download/552737b56a323c216ba_5014db8

- 693b2ee89a98b7f5004718be54b98f110058a1/154805/Longobardo%2C%20Genocide%2C%20Obligations%20Erga%20Omnes%2C%20and%20the%20Responsibility%20to%20Protect.pdf.
8. Колодій А.М. Принципи права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 205 с.
 9. Hossain K. The Concept of Jus Cogens and the Obligation Under The U.N. Charter .*Santa Clara J. Int'l L.* 2005. Vol. 3. P. 72–98. URL: <https://digitalcommons.law.scu.edu/scujil/vol3/iss1/3/>.
 10. Hesselink M. The concept of good faith. *Towards a European Civil Code*. Third Fully Revised and Expanded Edition. Kluwer Law International, 2004. P. 486–498. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1098856.
 11. IGH, Nuclear Tests, 20.12.1974. ICJ Reports. 1974. P. 457.
 12. Куцевич М.П. Окремі аспекти виникнення міжнародно-правових зобов'язань держави з міжнародних договорів у сфері кримінального права. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Юридичні науки»*. 2011. Вип. 89. С. 58–61. URL: https://visnyk-juris-knu.com/wp-content/uploads/2021/10/UzhNU-pravo-33-2_T2_2015.pdf.
 13. The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations 1970. UN official site. URL: <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/dpilfrscun/dpilfrscun.html>.
 14. Istrefi K. The Application of Article 103 of the United Nations Charter in the European Courts: The quest for regime compatibility on fundamental rights. *European Journal of Legal Studies*. 2012. Vol. 5, No. 2. P. 81–93. URL: <https://research-portal.uu.nl/en/publications/application-of-article-103-of-the-un-charter-in-the-european-lega/>.
 15. Conference on Security and Co-operation in Europe 1975. CSCE, 1975. 59 p.
 16. Vienna Convention on the Law of Treaties 1969. *United Nations, Treaty Series*. 1980. Vol. 1155. P. 331.
 17. Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations. Done at Vienna on 21 March 1986. United Nations, 2005. 39 p.
 18. Jain A. Vienna Convention on Law of Treaties. Certificate Course on International Taxation. K.C. Mehta, Chennai. 22 p.
 19. D'Amato A. Good faith. *Encyclopedia of Public International Law*. 1992. P. 599–601. URL: <https://academic.oup.com/book/26905/chapter-abstract/195980127?redirectedFrom=fulltext>.
 20. Rios-Herran R. The Principle of Good Faith in the Law of the World Trade Organization. Cape Town University, 2014. 15 p.
 21. Vienna Convention on the Law of Treaties 1969. *United Nations, Treaty Series*. 1980. Vol. 1155. P. 331. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf.
 22. Ісакова В.М. Порушення принципів добросовісності й автономії волі як підстава для притягнення до відповідальності за Віденською конвенцією ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів»: доктринальний підхід. *Альманах міжнародного права*. 2017. № 17. С. 115–122. URL: <https://www.cisg.info/dwn.php?id=792>.
 23. Назарова І.В. Окремі аспекти застосування принципу добросовісності у правовій системі України. *Держава і право*. Серія: «Юридичні науки». Київ: Ін-т держави і права імені В.М. Корецького, 2018. Вип. 81. С. 51–64. URL: <https://derzhava-i-pravo.com.ua/files/issues/Держава%20і%20право.%20Випуск%2081.%20ЮН.pdf>.
 24. Алексашина Ю.Б. Реалізація принципів добросовісності, справедливості, розумності при договірному регулюванні цивільних відносин. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 88–92. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILA=&_S21STR=urykr_2012_11_16.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.12.2025

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації: 5.03.2026